

NUTEISTŲJŲ PUSIAUKELĖS NAMŲ TAIKYMO PRAKTIKA LIETUVOJE

Prof., dr., **Rokas Uscila**,
Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas,
Ankštoji g. 1, 01109 Vilnius, Lietuva,
<rokas.uscila@tm.lt>

Anotacija

Nuteistųjų pusiaukelės namų institutas nuosekliai į Lietuvos bausmių vykdymo sistemą pradėtas diegti 2016 metais, nors eksperimentinių bandymų buvo jau anksčiau. Išskirtinas Nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų Resocializacijos centras, kur nepilnamečiai laisvės atėmimo bausmę atlikinėdavo ne kamerose, ne režiminėje įstaigos dalyje, bet atskirame pastate, esančiame įkalinimo įstaigos prieigose. Paminėtini ir Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija, kur nuteistieji laisvės atėmimo bausmes atlikdavo ne pačioje įstaigos režiminėje dalyje, o atskirose patalpose, kurios buvo skirtingose įstaigai priklausančiose gyvenvietės patalpose.

Šiuo metu nuteistųjų pusiaukelės namai – tai pataisos namų ar tardymo izoliatorių specialus struktūrinis padalinys, kurio pagrindinis uždavinys – užtikrinti nuteistųjų socialinės rehabilitacijos tęstinumą, ją derinant su nuteistųjų užimtumo veiklomis (darbo, mokslo, studijų), taip pat intensyviai rengiant asmenį lygtiniam paleidimui iš įkalinimo įstaigos. Pažymėtina, kad nuteistųjų pusiaukelės namai nėra atskiros bausmių vykdymo sistemos įstaigos, jos neturi savarankiško juridinio asmens statuso. Nors penitencinės teisės ir veiklos doktrinoje, kaip ir kai kurių užsienio šalių praktikoje, pusiaukelės namai – tai atskiros rūšies įstaigos, priskiriamos prie atviro tipo įkalinimo įstaigų. Be to, pusiaukelės namai administruojami tiek įkalinimo įstaigų, tiek probacijos tarnybų, o tai reiškia skirtingas bausmių vykdymo sistemas ir jų administravimo, valdymo principus.

Nuteistųjų pusiaukelės namų praktika plačiai paplitusi tarp užsienio šalių, kurios turi progresyvias bausmių vykdymo sistemas, pavyzdžiui, Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje,

Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Belgijoje. Nuteistųjų pusiaukelės namai įvardijami skirtingais terminais (tranzitiniai namai, parengimo lygtiniam paleidimui namai, probacijos namai, minimalaus-atviro režimo įstaigos ir pan.).

Paminėtina, kad pusiaukelės namų steigimas buvo susijęs su pokyčiais baudžiamojoje ir bausmių vykdymo politikoje, kai atlikti moksliniai tyrimai parodė, jog ilgalaikis įkalinimas, bausmių atlikimas išskirtinai izoliuotose kamerose nedavė gerų rezultatų siekiant nuteistųjų elgesio pozityvių pokyčių.

Lietuvoje nuo 2016 metų į nuteistųjų pusiaukelės namus buvo perkelta apie 400 nuteistųjų. Vienas iš rodiklių, įrodančių pusiaukelės namų veiksmingumą, tai nuteistųjų grąžinimas į pusiau uždarą ar uždarą įstaigos režimą. Per 2016–2021 metus (per 5 metus) atgal į laisvės atėmimo įstaigas grąžinti 43 nuteistieji, tai sudarė apie 11 proc. nuo visų nuteistųjų, buvusių pusiaukelės namuose per nurodytą laikotarpį. Reikėtų pažymėti, kad dažniausiai pasitaikančios nuteistųjų grąžinimo į pataisos namus priežastys – tai psichiką veikiančių medžiagų vartojimas (narkotikų, alkoholio), taip pat šurkštūs pusiaukelės namų tvarkos pažeidimai (pvz., nuolatinis nustatyto maršruto nesilaikymas, administracijos nurodymų nevykdymas).

Šiame straipsnyje analizuojamas nuteistųjų pusiaukelės namų institutas Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje, aptariamas jo teisinis reguliavimas ir praktikoje kylančios problemos.

Raktiniai žodžiai: nuteistųjų pusiaukelės namai, lygtinis paleidimas, nuteistųjų resocializacija.

Nuteistųjų pusiaukelės namų paskirtis ir teisinis reguliavimas.

Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ pritarta Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programai, kurioje įtvirtinta strateginė bausmių vykdymo sistemos kryptis – **plėsti atviro ir pusiau atviro tipo laisvės atėmimo įstaigų tinklą**. Be to, Kalėjimų departamento strateginės veiklos gairėse 2022–2030 m.¹ nurodoma, kad **planuojama įsteigti 20 pusiaukelės namų** (ne daugiau kaip po 20 vietų), juos tolygiai paskirstant Lietuvos teritorijoje. Taip pat numatoma, kad bus parengtas pusiaukelės namų standartas, leisiantis užtikrinti vienodą pusiaukelės namų plėtojimo praktiką. 2021 m. gruodžio 31 d.

buvo priimtas Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymas Nr. V-429 „Dėl pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių plano patvirtinimo“, **kuriuo patvirtintas Pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių planas**.

Paminėtina, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. rekomendacijoje Nr. R(2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ nurodyta, kad kaliniai pagal galimybes turėtų būti paskiriami atlikti bausmę į tas įstaigas, kurios yra arčiau jų gyvenamųjų arba rehabilitacijos vietų (17.1. p.)².

Nuteistųjų pusiaukelės namai – tai atskiras bausmių vykdymo sistemos institutas, kuriame organiškai suderinti tiek **atskiri infrastruktūros standartai** (padalinių vieta, dy-

dis, konkrečių patalpų išdėstymas, jų pritaikymas), tiek **resocializacijos procesai**, kurie realizuojami per individualų socialinės rehabilitacijos ir intensyvaus rengimo paleidimui iš pataisos įstaigos planus. Pusiaukelės namams keliami konkretūs uždaviniai: sudaryti sklandų asmens perėjimą iš įkalinimo režimo į bendruomeninį gyvenimą visuomenėje, taip pat sukurti prielaidas, kad nuteistasis greičiau atlygintų padarytą žalą nukentėjusiesiems, įgytų ar sustiprintų savo darbi-nius, profesinius gebėjimus ir įsitrauktų į darbo rinką.

Kitas svarbus aspektas – tai asmens socialinių įgūdžių ir pozityvaus bendravimo gebėjimų atkūrimas, ypač kai nuteistasis turėjo atlikti ilgą laisvės atėmimo bausmę. Natūralu, kad įkalinimo įstaigų tvarka, bendravimo būdai, informacinės technologijos, jų lygis gerokai skiriasi nuo visuomenėje esamų standartų. Nors pastaruoju metu itin akcentuojamas **normalizavimo principas bausmių vykdymo sistemoje**, tačiau skirtumas tarp laisvėje esamų darbo, mokymosi, gyvenimo sąlygų bei standartų ir įkalinimo įstaigų skiriasi ke-liais dešimtmečiais. Taigi labai svarbu, kad nuteistasis patirtų sklandų perėjimą, perimtų naujoves, ypač tas, kurios susiju-

sios su šiuolaikinėmis technologijomis (pvz., elektroninėmis autentifikavimo sistemomis, duomenų deklaravimo įrankiais, svarbiausiomis el. sistemomis ir kt.), tapusiomis neatsiejama mūsų gyvenimo kasdienybe.

Deja, šiuo metu pusiaukelės namai kuriami orientuojan-tis į įkalinimo įstaigų lokaciją, dalis jų yra pačių įstaigų terito-rijose ar net buvusios įstaigos (pvz., Vilniaus pusiaukelės na-mai, kurie įsteigti vietoje uždaro tipo buvusių Vilniaus 1-ųjų pataisos namų), o tai nėra gera praktika, kadangi nuteistieji tiek fiziškai, tiek psichologiškai ir toliau veikiami griežtos įstaigų kontrolės, neskatinamas ir neformuojamas asmens savarankiškumas, atsakomybės už savo gyvenimą prisiėmi-mas. Taip pat kritiškai vertintini pusiaukelės namai, steigia-mi kartu su kitais įkalinimo įstaigų padaliniais, pavyzdžiui, Pravieniškių ir Vilniaus pusiaukelės namai, kurie veikia kartu su atvirąja kolonija, kur bausmes atlieka kitos kategorijos nu-teistieji.

Toliau pateikiami duomenys apie Lietuvos nuteistųjų pusiaukelės namus, jų vietą, dydį bei užimtumą.

Pusiaukelės namų pavadinimas ir vieta	Numatytas, galimas didžiausias nuteistųjų skaičius vienu metu	Vidutinis nuteistųjų skaičius (realiai esančių nuteistųjų skaičius)
Alytaus PN (pataisos namų prieigose)	20	15
Marijampolės PN (pataisos namų teritorijoje)	20	18
Vilniaus PN (buvusi pataisos įstaiga, kartu su atvirąja kolonija)	60	45
Panevėžio PN (atitolę nuo pataisos namų)	20	8
Pravieniškių PN-AK (pataisos namų teritorijoje)	20	19

1 lentelė. Pusiaukelės namų vieta ir nuteistųjų skaičius³

2022 m. visuose pusiaukelės namuose buvo 140 vietų, kurios santykinai tolygiai pasiskirstė tarp atskirų pusiau- kelės namų. Vadovaujamosi principu, kad vienuose pusiaukelės namuose bausmes atlieka ne daugiau kaip 20 nuteistųjų, ven-giant didesnės nuteistųjų koncentracijos vienose patalpose, neformalių segmentuotų grupių formavimosi, kartu ir krimi-nalinės subkultūros apraiškų. 1 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Vilniaus pataisos namų pusiaukelės namuose yra 60 vietų, o tai iš principo neatitinka keliamų reikalavimų. Maža to, pusiaukelės namai įsteigti buvusioje įkalinimo įs-taigoje, kuri neturi nieko bendro su nagrinėjamu pusiaukelės namų institutu.

Nuteistųjų pusiaukelės namų praktika rodo, kad viduti-niškai apie 110–120 nuteistųjų atlieka laisvės atėmimo baus-

mes pusiaukelės namuose, tai sudaro vidutiniškai apie 85 proc. pusiaukelės namų užimtumo. Tai nėra didelis nuteistųjų skaičius. Vidutiniškai apie 4 400 nuteistųjų atlieka laisvės at-ėmimo bausmes pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuose. Taigi, tik 3 proc. nuteistųjų laisvės atėmimo bausmę atlieka pusiaukelės namuose.

Apibendrinant galima teigti, kad nuteistųjų pusiaukelės namai – tai progresyvus bausmių vykdymo sistemos institu-tas, kuris nuosekliai įsitvirtina Lietuvoje, numatoma aiški jo strateginė plėtra. Planuojama, kad Lietuvos pusiaukelės na-muose bausmes turėtų atlikti 400–450 nuteistųjų, o atvirosio-se kolonijose – apie 600 nuteistųjų, tai sudarytų ne mažiau kaip 30 proc. nuo visų nuteistųjų 2030 metais⁴.

Nuteistųjų pusiaukelės namų vieta.

Steigiant nuteistųjų pusiaukelės namus tikslinga spren-dimus grįsti pamatiniais bausmių vykdymo sistemos (toliau – BVS) principais: bausmių vykdymo individualizavimo, vi-suomenės įtraukimo į nuteistųjų resocializacijos procesą, taip

pat progresyvumo bei normalizavimo. Įvardyti BVS principai – tai išeitinės pozicijos, kurios leidžia įsivertinti konkrečių pusiaukelės namų vietą, statinį, jo prieigas (automobilių sto-vėjimo vietas, sporto, užimtumo vietas), kitus svarbius inf-

1 Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos. 2022 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. V-28 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respu-blikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairių 2022–2030 m. patvirtinimo“.

2 Europos Tarybos Ministrų Komitetas. Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R(2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“. Priimta 952-ame Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų posėdyje 2006 m. sausio 11 d.

3 Kalėjimų departamente renkami statistiniai duomenys. Daugiau informacijos: <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html>.

4 Bausmių vykdymo įkalinimo įstaigose plėtros iki 2030 m. strategija (projektas).

rastruktūros elementus. Pabrėžtina, kad nuteistieji turi atlikti laisvės atėmimo bausmę kuo arčiau savo gyvenamosios vietos, taip pat svarbu, kad pusiaukelės namai nebūtų izoliuoti, nutolę nuo bendruomenių. Taip pat tikslinga įvertinti, kiek nuteistieji konkrečioje teritorijoje turės galimybių įsidarbinti, mokytis, formuoti savo pozityvų socialinį kapitalą. Čia akcentuotinas ir atkuriamojo teisingumo principas, kai nuteistieji gali atkurti savo pozityvų ryšį su bendruomene, prisidėti prie bendruomenei naudingų ir svarbių veiklų.

Iš kitos pusės, atlikta visų Lietuvos pusiaukelės namų įsteigimo 2016–2021 m. retrospektyvinė analizė parodė, kad didžiausi iššūkiai kyla tuomet, kai pusiaukelės namų kaimynystėje yra gyvenamųjų namų, švietimo įstaigų, kitų vietų, kur gausiai lankosi bendruomenės nariai. Susiformuoja dileminės situacijos, kai nuteistųjų pusiaukelės namams reikia bendruomenės pritarimo, išitraukimo, pozityvaus požiūrio, tačiau susiduriama su dideliu pasipriešinimu. Dažnai bendruomenės pusiaukelės namus priima kaip išskirtinai didelio

Nuteistųjų perkėlimas į pusiaukelės namus.

Į nuteistųjų pusiaukelės namus gali būti perkelti ne visų kategorijų nuteistieji. Perkeliams nuteistiesiems keliami tiek formalieji, tiek asmeninio pokyčio reikalavimai. Visų pirma, tai labai motyvuoti nuteistieji, kurių rizika pakartotinai nusikalsti jau įvertinta, yra pozityvių asmens elgesio pokyčių, asmuo pats įsivertinęs savo elgesį, prisiėmęs atsakomybę ir jau pasirengęs pereiti prie savarankiško pozityvaus gyvenimo. Be to, šie nuteistieji turi vykdyti jų individualiame socialinės reabilitacijos plane nustatytas priemones, neturėti nuobaudų už atliekant bausmę padarytus teisės aktų pažeidimus. Į nuteistųjų pusiaukelės namus nėra perkelti asmenys, kuriems nustatyta aukšta pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika.

pavojaus šaltinį, o ne kaip galimybę bendruomenei. Tačiau užsienio valstybių, kaip ir Lietuvos, praktika liudija, kad pusiaukelės namų, kaip ir kitų įkalinimo įstaigų, įkūrimas neturi neigiamos įtakos visuomenės saugumui ar aplinkos kriminoginiam aktyvumui. Registruoto nusikalstamumo statistika rodo, kad įkalinimo įstaigose, jų prieigose padaroma apie 0,08 proc. visų registruotų nusikalstamų veikų⁵. Esminiai veiksniai, leidžiantys kalbėti apie visuomenės saugumą, tai nenutrūkstamas ir nuolatinis BVS pareigūnų buvimas, neatidėliotinas reagavimas bei intervencija, taip pat nepertraukiamai veikiančios saugumo ir kontrolės sistemos.

Progresyvi užsienio šalių praktika rodo, kad pusiaukelės namai nėra steigiami nuošaliose vietose, nėra atskirti nuo bendruomenės gyvenamųjų ar viešųjų erdvių. Pusiaukelės namai kuriami vadovaujantis ne įkalinimo įstaigų, o bendruomeninių organizacijų standartais, taip dar kartą realizuojamas normalizavimo principas.

Asmens perkėlimui į pusiaukelės namus yra suformuluoti atskiri teisiniai pagrindai, kurie apibrėžia, kokių kategorijų nuteistieji gali būti perkelti į pusiaukelės namus, kaip organizuojama perkėlimo procedūra. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso⁶ (toliau – LR BVK, BVK) 69 straipsnio 6 dalimi, teisę perkelti nuteistąjį iš vienos pataisos įstaigos į kitą turi Kalėjimų departamento direktorius bei įstaigos vadovas, atsižvelgdamas į **Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos** siūlymą dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus, ir vadovaujasi Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus ir grąžinimo iš jų tvarkos aprašu⁷.

1 paveikslas. Nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus algoritmas.

Esamas teisinis reguliavimas numato, kad yra **dvi kategorijos nuteistųjų, kurie gali būti perkelti į pusiaukelės namus**: 1) nuteistieji, kurie gali būti paleisti lygtinai ir patys teikia prašymą dėl perkėlimo (LR BVK 69 straipsnio 2 d.); 2) nuteistieji, kurie negali būti paleisti lygtinai, o teikimą dėl perkėlimo į pusiaukelės namus teikia įstaigos administracija (LR BVK 69 straipsnio 3 d.).

Nuteistieji, kurie nori tęsti laisvės atėmimo bausmės atlikimą pusiaukelės namuose, ne anksčiau kaip likus 2 mėnesiams iki dienos, kai jie vadovaujantis LR BVK 69 straipsnio 2 d. nuostatomis (iki galimo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo jam liko ne daugiau kaip 1 metai) galės būti perkelti į pusiaukelės namus, pateikia prašymą įstaigos, kurioje atlieka bausmę, direktoriui.

Nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmę lengvosios grupės sąlygomis ir atitinkantys BVK nustatytas sąlygas, kuriems negali būti taikomas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos, atlikę 3/4 laisvės atėmimo bausmės ir likus ne daugiau kaip 1 metams iki bausmės pabaigos, perkelti į pusiaukelės namus, kai jiems būtinas intensyvus rengimas prieš paleidžiant iš pataisos įstaigos. Šiuo atveju įkalinimo įstaiga ne anksčiau kaip likus 2 mėnesiams iki galimo nuteistojo (perkelti vadovaujantis LR BVK 69 str. 3 d.) perkėlimo į pusiaukelės namus pateikia teikimą nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijai.

Sistemiškai vertinant esamą teisinį reguliavimą, taip pat akcentuojant bausmės atlikimo progresyvumo bei efektyvios resocializacijos principus, keltinas klausimas dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus inicijavimo iš įstaigos pusės, o ne pagal nuteistojo prašymą. Pabrėžtina, kad įkalinimo įstaigose atliekamas asmens pakartotinai nusikalsti rizikos vertinimas, įgyvendinamas individualus resocializacijos priemonių planas, nuteistajam keliami konkretūs uždaviniai, vertinama jo pažanga. Taigi tikslinga, kad pats resocializacijos ar (ir) dinaminio saugumo pareigūnas turėtų pareigą motyvuoti nuteistąjį, kartu inicijuoti jo perkėlimo į pusiaukelės namus procesą ir teikti atskirą teikimą įkalinimo įstaigos vadovui.

Kitas itin svarbus klausimas dėl nuteistajam keliamų reikalavimų, kad pastarasis būtų perkeltas į pusiaukelės namus. Pabrėžtina, kad nuteistajam keliami daug suminių reikalavimų (kriterijų), kuriuos privalo išpildyti kiekvienu atveju. Iš vienos pusės, tai leidžia įvertinti, kiek konkretus nuteistasis atitinka keliamus reikalavimus, taip užtikrinamas visuomenės saugumas. Kita vertus, keliami santykinai aukšti reikala-

vimai, kurie netgi bylotų apie nuteistųjų pagrindus jį paleisti lygtinai, o perkėlimas į pusiaukelės namus nėra toks tikslingas.

Keliami šie **perkėlimo į pusiaukelės namus kriterijai (reikalavimai)**:

1) nuteistasis turi būti aktyvus resocializacijos proceso dalyvis (vykdyti individualiame socialinės reabilitacijos plane nustatytas priemones pataisos namuose, dirbti ar užsiimti kita prasminga veikla) ir būti priskirtas į lengvąją grupę;

2) nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika žema arba atliekant bausmę ši rizika akivaizdžiai sumažėjo;

3) nuteistasis gali pretenduoti į lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymą ir iki šio instituto taikymo liko ne daugiau kaip 1 metai;

4) nuteistasis turi būti atlikęs ne mažiau kaip 1/4 bausmės, o nuteistasis, kuriam iš dalies atidėtas bausmės vykdymas buvo panaikintas, taip pat kuriam lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos buvo panaikintas ir jis teismo nutartimi buvo nukreiptas atlikti likusios nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalies, – turi būti atlikęs ne mažiau kaip 6 mėnesius laisvės atėmimo bausmės nuo teismo nutarties dėl bausmės vykdymo atidėjimo ar lygtinio paleidimo panaikinimo ir nukreipimo į pataisos įstaigą vykdymo pradžios;

5) nuteistasis neturi turėti galiojančių nuobaudų už bausmės atlikimo metu padarytus teisės aktų pažeidimus;

6) nuteistasis anksčiau nebuvo perkeltas iš atvirosios kolonijos ar pusiaukelės namų į pataisos namus dėl teisės aktų pažeidimų.

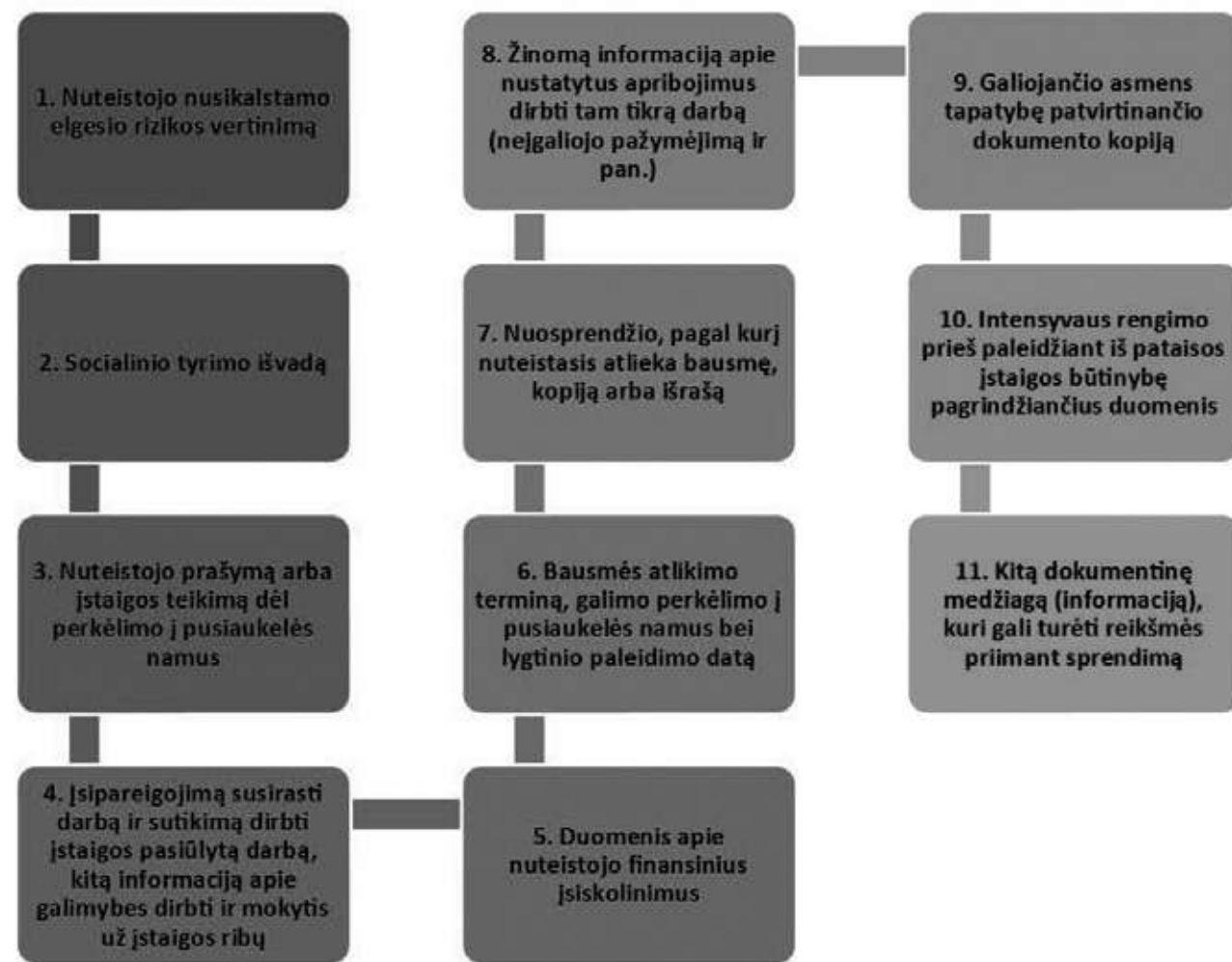
Be to, nuteistieji privalo dirbti ar mokytis, nedaryti teisės pažeidimų, laikytis jiems nustatyto maršruto, kai vyksta į darbą, mokymo įstaigą, parduotuvę ar kitą vietą, laikytis dienotvarkės, dalyvauti resocializacijos priemonėse. Taip pat nuteistieji skatinami rūpintis pusiaukelės namais, jų prieigomis kaip savo namais, kartu akcentuojant atitinkamų socialinių, darbinių įgūdžių formavimą. Atsisakoma nuteistojo-išlaikytinio statuso, kai įkalinimo įstaiga pasirūpindavo viskuo „nuo iki“, o pereinama prie savarankiškumo ir atsakomybių prisiėmimo.

Taigi, įkalinimo įstaigos direktorius, įsitikinęs, kad nuteistasis, kuris gali būti perkeltas į pusiaukelės namus, atitinka LR BVK 69 straipsnio 2 dalyje arba LR BVK 69 straipsnio 3 dalyje nustatytus formaliuosius pagrindus (sąlygas), paveda Resocializacijos skyriaus atsakingam darbuotojui **parengti sprendimui dėl perkėlimo į pusiaukelės namus priimti būtiną šią dokumentinę medžiagą** (informaciją):

5 Pocienė, A., Kalesnykas, R., Kiškis, A., Mališauskaitė-Simanaitienė, S., Uscila, R. (2010). Saugumo miestuose užtikrinimo problemos. *Teisės instituto mokslo tyrimai*. 6 tomas.

6 Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas, Nr. IX-994, 2002-06-27. *Valstybės žinios*, 2002-07-19, Nr. 73-3084.

7 Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2021 m. birželio 22 d. direktoriaus įsakymas Nr. V-210.

2 paveikslas. Dokumentinė medžiaga, reikalinga sprendimui dėl perkėlimo į pusiaukelės namus priimti.

Pagal dabartinį teisinį reguliavimą nurodyta, kad dokumentinė medžiaga (informacija) per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos dokumentų valdymo sistemos priemonėmis pateikiama specializuotai komisijai. Pastaroji per 20 darbo dienų nuo dokumentinės medžiagos (informacijos) gavimo dienos apsarsto pateiktą dokumentinę medžiagą (informaciją) ir posėdyje priima motyvuotą sprendimą siūlyti ar nesiūlyti nuteistąjį perkelti į konkrečius teritorinius pusiaukelės namus.

Komisija priimdama sprendimą turi įvertinti visumą faktinių aplinkybių, įvairiausių veiksnių, tiesiogiai susijusių su nuteistojo asmenybe ar padaryta nusikalstama veika. Taigi, komisija įvertina: 1) likusį laiką iki galimo lygtinio paleidimo arba bausmės pabaigos; 2) nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu; 3) nuteistajam taikytų socialinės reabilitacijos priemonių ir jų įvykdymo rezultatus; 4) individualiame socialinės reabilitacijos plane nustatytų priemonių vykdymo rezultatus; 5) nusikalstamo elgesio riziką ir jos pokyčius; 6) nuteistojo požiūrį į darbą, mokymąsi, galimybes dirbti ar mokytis laisvėje; 7) nusikalstamos veikos, dėl kurios asmuo nuteistas, pavojingumą ir pobūdį; 8) ar nuteistasis nėra įtrauktas į linkusiųjų pabėgti ar užpulti įskaitą; 9) intensyvaus rengimo nuteistajam būtinumą prieš paleidžiant jį iš pataisos įstaigos; 10) kitas aplinkybes, kurios, Komisijos narių nuomone, gali

turėti įtakos sprendimui dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus priimti.

Jeigu nuteistasis atitinka visas aukščiau įvardytas sąlygas, komisija teikia siūlymą perkelti:

1. Įkalinimo įstaigos direktorius, esant jo vadovaujamos įstaigos pusiaukelės namuose laisvai vietai arba iš karto tokiai vietai atsiradus, priima įsakymą:
 - a) perkelti nuteistąjį į pusiaukelės namus,
 - b) motyvuotą sprendimą dėl atsisakymo perkelti nuteistąjį į pusiaukelės namus. Taigi, net ir esant specializuotos komisijos sprendimui įstaigos vadovas turi veto teisę nuteistojo neperkelti į pusiaukelės namus;
3. Kalėjimų departamento direktorius priima įsakymą dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus, kai jie priklauso kitai įkalinimo įstaigai, nei nuteistasis bausmę atlieka tuo metu. Kalėjimų departamento direktoriui nepritarus komisijos siūlymui arba atsisakius priimti nutarimą dėl perkėlimo, priimamas motyvuotas sprendimas dėl atsisakymo perkelti nuteistąjį į pusiaukelės namus.

Taigi, šiuo metu veikia teisinis reguliavimas, kai sprendimą dėl perkėlimo ar neperkėlimo priima du subjektai, tai Kalėjimų departamento vadovas ir konkrečios įkalinimo įs-

taigos vadovas. Toks teisinis reguliavimas neužtikrina vienos praktikos, tad tikėtina, jog sukuriant vieningą Kalėjimų tarnybą sprendimus priiminės vienas subjektas, bus užtikrinta nuosekli pusiaukelės instituto taikymo praktika.

Čia svarbu paminėti dar kelis aspektus dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės namus, kai nuteistojo prašymas arba įstaigos teikimas dėl nuteistojo perkėlimo į pusiaukelės na-

mus nebuvo patenkintas, pakartotinis klausimo svarstymas gali būti ne anksčiau kaip po 4 mėnesių nuo sprendimo neperkelti į pusiaukelės namus priėmimo dienos. Sistemškai vertinant pateiktą terminą keltinas klausimas dėl termino pagrįstumo, mat jeigu buvo iškelti konkretūs klausimai, abejonės ar trūkumai, tai jie gali būti pašalinti per kur kas trumpesnį terminą.

Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisija.

Iki 2021 metų nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos buvo sudaromos kiekvienoje įkalinimo įstaigoje, kurioje buvo įsteigti pusiaukelės namai. Šiuo metu priimtas sprendimas dėl vienos centralizuotos Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos, kuri sudaryta Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu. Šią komisiją sudaro 13 narių ir komisijos sekretorius, kuris nėra komisijos narys. Komisijai vadovauja pirmininkas, kuris yra Kalėjimų departamento (toliau ir – KD) direktoriaus pavaduotojas, kuruojančias nuteistųjų resocializacijos klausimus. Paminėtina, kad komisiją sudaro Kalėjimų departamento Resocializacijos ir Saugumo valdymo skyrių specialistai, taip pat įkalinimo įstaigų, kuriose yra įsteigti nuteistųjų pusiaukelės namai, darbuotojai. Atkreiptinas dėmesys, kad komisijai priklauso išskirtinai bausmių vykdymo sistemos etatiniai darbuotojai. Iš vienos pusės, tai parodo, kad į komisiją įtraukti aukščiausio lygio ekspertai, priimami sprendimai grįsti nuoseklia ir pažangia praktika. Kita vertus, anksčiau galiojusios teritorinės nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos į savo sudėtį įtraukdavo: 1) teritorijos, kurioje yra nuteistųjų pusiaukelės namai, bendruomenės atstovus; 2) teritorinės policijos įstaigos atstovus; 3) nuteistųjų socialinėje reabilitacijoje dalyvaujančių asociacijų, religinių bendruomenių ar bendrijų atstovus, savanorius. Neabejotina, kad skaidrus socialinių partnerių įtrauki-

mas į komisiją sustiprina įvairiapusį komisijos vertinimą bei priimamus sprendimus. Kartu realizuojamas nevyriausybių organizacijų įtraukimo į nuteistųjų resocializaciją principas, įkalinimo įstaigos atviresnės ir siejamos su visuomene.

Centralizuota Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisija buvo sukurta, kadangi KD pavaldžioje įkalinimo įstaigose formavosi itin skirtinga nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus praktika. Kalėjimų departamentas nuolatos gaudavo nuteistųjų skundų dėl abejotinių, nepagrįstų komisijos sprendimų, subjektyvių šališkų vertinimų, taip pat įstaigos vadovų „veto“ sprendimų. Statistinių duomenų analizė parodė, kad skirtingose teritorinėse komisijose netenkintų prašymų skaičius siekdavo nuo 10 iki 60 proc. nuo visų gautų prašymų.

Apibendrinant galima teigti, kad sprendimas dėl centralizuotos Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos pasitvirtino. Šiuo metu pusiaukelės namų užpildymas siekia 80 proc., situacijos vertinamos nešališkai ir objektyviai, o vertinant prašymų nagrinėjimo krūvį, jis yra subalansuotas ir pakankamas vienai komisijai.

Be to, tikslinga įsivertinti galimybę Nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus komisiją formuoti iš mažesnio skaičiaus narių, kartu jiems sumokant už jų darbą, taikant atitinkamą valandinį įkainį.

Nuteistųjų pusiaukelės namų ir vietos bendruomenės.

Steigiant nuteistųjų pusiaukelės namus susiduriama su įvairiausiais subjektyviais ir objektyviais iššūkiais (patalpų techninis pritaikymas BVS poreikiams, jų atitiktis statybos techniniams reikalavimams (pvz., pritaikymas neįgalųjų poreikiams), patalpų paskirties keitimas, interesų ir sąlygų suderinimas su bendraturčiais, savivaldybėmis ir kt.). Vienas iš tokių iššūkių – tai bendruomenės pasipriešinimas pusiaukelės namų steigimui konkrečioje vietoje. Suprantama, kad bendruomenė pagrįstai kelia klausimus dėl bendruomenės saugumo jausmo pokyčių, taip pat galimų rizikų suvaldymo, nekilnojamojo turto kainų kaitos ir t. t. Tačiau ir pateikus visus atsakymus, argumentus dėl saugumo užtikrinimo, esamų pusiaukelės namų praktikos ir situacijos įvertinimus, bendruomenės nariai negatyviai vertina pusiaukelės namus, priešinasi jų steigimui, kai jie yra arčiau gyvenamųjų teritorijų, kitų viešųjų vietų. Dažniau įvardijama, kad nuteistųjų pusiaukelės namai turi būti steigiami nuošaliose vietose, labiau izoliuotose nuo vietos bendruomenių, o tai iš esmės prieštarauja pačiai pusiaukelės namų koncepcijai.

Bendruomenės pasipriešinimo fenomenas gali būti šalinamas ar bent iš dalies neutralizuojamas pateikiant konkrečias naudas dėl pusiaukelės namų įsteigimo atitinkamoje vietoje:

kaip rodo praktika, nuteistųjų pusiaukelės namai steigiami pastatuose, patalpose, kurios yra nenaudojamos, dažnai net apleistos, tad jų sutvarkymas, įskaitant ir prieigą, tik pagerina aplinkos vizualinius ir bendruomenės funkcinis aspektus;

- sukuriami saugesnė aplinka, kadangi patalpų vidus ir išorė nuolatos stebima vaizdo kameromis, taip pat dirbantys darbuotojai, pareigūnai prisideda prie saugumo jausmo stiprinimo;
- sukuriamos papildomos darbo vietos konkrečioje teritorijoje, mat pusiaukelės namuose dirba socialiniai darbuotojai, psichologai, taip pat perkamos paslaugos išlaikyti turimą infrastruktūrą;
- nuteistiesiems, kurie dažniausiai ir yra tos pačios bendruomenės nariai, sukuriamos sąlygos sklandžiai integruotis, įsitvirtinti bendruomenėje, atkurti pozityvius santykius;
- nuteistieji įsitraukia į darbo rinką, taip sudaromos sąlygos atlyginti žalą nukentėjusiesiems, kompensuoti nuostolius bendruomenei;
- nuteistieji gali atkurti, išlaikyti šeiminius santykius, prisiimti ir realizuoti savo įsipareigojimus ir kt.

Apibendrinant pažymėtina, kad nuteistųjų pusiaukelės

namai – tai bausmių sistemos institutas, kuris sukuria daug naudos tiek pačiai bendruomenei, tiek nukentėjusiesiems, tiek pačiam nuteistajam. Pabrėžtinas atkuriamojo teisingumo

Nuteistųjų socialinės rehabilitacijos, priežiūros ir užimtumo organizavimas nuteistųjų pusiaukelės namuose.

Sistemiškai vertinant atskirus įkalinimo įstaigų aspektus, įskaitant ir nuteistųjų pusiaukelės namus, pastebima tendencija, kad nuteistieji vertinami kaip instituciniai įstaigų gyventojai, o ne kaip sistemos psichosocialinių paslaugų klientai. Tai esminis aspektas, mat penitencinės įstaigos nėra globos ar (ir) slaugos institucijos. Nuteistųjų pusiaukelės namai turi būti orientuoti į labai konkrečias nuteistųjų resocializacijos ir užimtumo priemonės, taip pat jų intensyvų rengimą lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos. Maža to, visos įvardytos priemonės turi būti suderintos su nuteistųjų darbine veikla, profesiniu mokymu ar kitomis studijomis.

Įkalinimo įstaigoje, pusiaukelės namuose nuteistasis turi būti įgalinamas, (su)kuriamos

sąlygos gyvenimui nenusikalstant, pavyzdžiui, stiprinant jo perspektyvas darbo rinkoje, išsiaiškinant finansinę padėtį, užtikrinant apgyvendinimą, mažinant smurto riziką ir pan.⁸

Paminėtina, kad pusiaukelės namuose nuteistiesiems taikomi atitinkami poveikio ir kontrolės įrankiai, apčiuotos, patvirtintos resocializacijos priemonės. Įvertinus dabartinę resocializacijos priemonių taikymo praktiką pusiaukelės namuose taikomos kelios programos – tai motyvacinė programa „Elgesys-pokytis-pasikeitimas“ bei „Nuteistųjų socialinių įgūdžių ugdymo programa“. Įvardytos programos tarpusavyje dera, yra santykinai bendro pobūdžio, o jų paskirtis – aktyvuoti, sustiprinti nuteistojo motyvą ir įsitraukimą į pozityvias veiklas, sukuriant ar atkuriant reikiamus socialinius įgūdžius.

Taip pat tikslinga paminėti, kad pusiaukelės namuose nuteistieji įtraukiami į platų visuomeninių, bendruomeninių veiklų spektrą. Steigiant pusiaukelės namus akcentuojama, kad jie tampa bendruomenės, kurioje jie yra, dalimi. Kuo stipresnė bendruomenė, tuo intensyvesnis teigiamas pokytis pusiaukelės namų gyventojams, tai parodė atskirų pusiaukelės namų praktika, kai nuteistieji aktyviai įsitraukia į vietos bendruomenės renginius, stipriai prisideda atlikdami aplinkos tvarkymo, bendrų erdvių atnaujinimo ar priežiūros darbus. Nuteistieji savo elgesiu šalina buvusias baimes, nepasitenkinimą dėl pusiaukelės namų įsteigimo, parodo tikrąsias naudas ir įsitvirtinimą bendruomenėje.

Pabrėžtina, kad **nuteistųjų resocializacija pusiaukelės namuose neįmanoma be atskirų bausmių vykdymo sistemos specialistų**. Šiuo metu penkiuose pusiaukelės namuose dirba apie 20 darbuotojų, kuriuos galima santykinai suskirstyti į dvi grupes: 1) resocializacijos specialistai, taip pat socialiniai darbuotojai; 2) nuteistųjų priežiūros, saugumo valdymo pareigūnai.

Resocializacijos specialistai dažniausiai nėra statutiniai pareigūnai, jų funkcijos – tiesiogiai dirbti su nuteistųjų intensyvaus paleidimo plano priemonių įgyvendinimu, taip pat

principo realizavimas atkuriant nuteistojo ir bendruomenės santykį, atlyginant žalą ir šalinant priežastis pakartotinai nusikalsti.

užtikrinti jų konsultacinį palaikymą, dienotvarkių stebėjimą, t. y. tiesioginis darbas su nuteistaisiais, kai vienam darbuotojui vidutiniškai tenka 5–7 nuteistieji. Šiuo metu skirtinguose pataisos namuose egzistuoja skirtingi komandų standartai, skirtingi darbo režimai, t. y. vienuose pusiaukelės namuose socialiniai darbuotojai dirba pamaininį darbą po 8 val., kituose dirba tik dienos metu, dalį darbo dienos dirbama net per nuotolį. Taip pat ir saugumo valdymo pareigūnai – vieni dirba 24 val., kiti 12 val. pamaininį darbą, kai dirba tik nakties metu, kai resocializacijos specialistų darbe jau nebūna, taip užtikrinama nepertraukiama priežiūra.

Kita pusiaukelės namų darbuotojų grupė – tai saugumo valdymo pareigūnai. Konceptualiai vertinant pusiaukelės namų praktiką keltinas klausimas dėl šių uniformuotų pareigūnų tikslingumo pusiaukelės namuose. Primintina, kad pusiaukelės namai – tai visiškai atviro tipo įstaigos padalinys, nuteistųjų perkėlimas yra itin kruopščiai patikrinamas, o jų kontrolė atliekama nuotolinėmis priemonėmis. Čia itin svarbu **subalansuoti tinkamas nuteistųjų kontrolės ir stebėjimo priemones**:

- stebėjimas nuotolinėmis vaizdo priemonėmis, informacijos persiuntimas į bendrą duomenų valdymo centrą;
- nuteistųjų judėjimo kontrolė (įsipareigojimų-apribojimų, maršruto laikymosi kontrolė ir kt.) elektroninio monitoringo priemonėmis;
- patekimo į pusiaukelės namus kontrolė, kuri gali būti atliekama leidimo kortelių ar greito identifikavimo įrenginiais (piršto atspaudais, veido atpažinimo ir kt.);
- nuteistojo kontrolė dėl psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo (stacionarūs alkokosteriai ir kt.);
- kiti IT sprendimai, kurie leidžia užtikrinti efektyvią nuteistųjų kontrolę ir pusiaukelės namų saugumą be tiesioginio saugos pareigūno buvimo patalpose ar jų prieigose.

Darbas su nuteistuoju pusiaukelės namuose pradedamas nuo dviejų tarpusavyje susietų veiksmų, t. y. nuo individualaus socialinės rehabilitacijos plano peržiūrėjimo ir patikslinimo, taip pat ruošiamas intensyvaus rengimo paleidimui iš pataisos įstaigos planas. Pabrėžtina, kad pusiaukelės namuose toliau tęsiamas nuteistojo individualus socialinės rehabilitacijos planas, kartu įvertinama, kas buvo pasiekta, kas turėjo didžiausią poveikį, kur yra resocializacijos spragos ar (ir) nepakankamumas. Įvertinus esamą nuteistojo situaciją konstatuojama, kurios įkalinimo įstaigoje taikytos resocializacijos priemonės bus tęsiamos, kurios įtraukiamos papildomai. Pusiaukelės namų resocializacijos specialistas kartu su nuteistuoju periodiškai, tačiau ne rečiau kaip vieną kartą per tris mėnesius, peržiūri individualų socialinės rehabilitacijos planą

ir, esant poreikiui, jį tikslina.

Intensyvus rengimas paleidimui reiškia, kad darbas su nuteistuoju kruopščiai struktūruojamas, plane aiškiai fiksuojamos savaitės užduotys, darbai, mokslas, kitos užimtumo veiklos, taip pat planuojami pasimatymai su nuteistojo artimaisiais, numatomos išvykos už pusiaukelės namų teritorijos ribų ar į namus, kelionės į darbą ar mokymosi įstaigą maršrutai ir laikas.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą, nuteistojo intensyvaus rengimo paleidimui iš pataisos įstaigos plane laisvu nuo darbo ar mokymosi laiku, taip pat nesant suplanuotų bendrų veiklų pusiaukelės namuose ar už jų teritorijos ribų gali būti:

- numatyta galimybė iki 14 valandų išvykti už pusiaukelės namų teritorijos ribų Lietuvoje;
- numatyti nuteistojo pasimatymai, vykstantys pusiaukelės namuose;
- numatyta galimybė parvykti į Lietuvoje esančius gyvenamuosius namus;
- numatyta galimybė atostogų metu parvykti į Lietuvoje esančius gyvenamuosius namus.

Nuteistųjų darbinė veikla vykdoma Lietuvos Respublikos darbo kodekso nustatyta tvarka, taikomos tos pačios nuostatos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, taip užsitikrinant nuoseklų nuteistojo integravimą į darbo rinką. Išlieka atskiros nuostatos, susijusios su nuteistojo resocializacijos procesu, kai pastarasis privalo susirasti darbo vietą derinti su įkalinimo įstaigos administracija. Iš vienos pusės, galima kelti klausimą dėl nuteistojo darbo vietos derinimo su administracija, nes tai apriboja nuteistojo galimybę įsidarbinti pagal jo planus ir norus. Kita vertus, reikia suprasti, kad nuteistasis dar

Saugumo priemonių taikymas nuteistųjų pusiaukelės namuose.

Visuomenės saugumo užtikrinimas yra vienas iš pamatinių uždavinių, kurie keliami bausmių vykdymo sistemai. Svarbu, kad nuteistojo perkėlimas į pusiaukelės namus, jo integravimasis į visuomenę nekeltų akivaizdžių ir didelių rizikų pakartotinai nusikalsti. Šio uždavinio įgyvendinimas siejamas ne tik su kokybiška nuteistojo resocializacija, bet ir subalansuotomis taktinėmis, administracinėmis ir techninėmis saugumo užtikrinimo priemonėmis.

Išskirtinos šios saugumo priemonės:

- **nuteistojo užimtumo ir laisvalaikio planavimas**. Nuteistųjų bausmės atlikimas pusiaukelės namuose programuojamas į didesnę nuteistojo savarankiškumą, įsitraukimą į pozityvias veiklas, tačiau atitinkamas veiklų organizavimas ir palydėjimas turi būti ir iš įkalinimo įstaigos darbuotojų;
- **nuteistųjų išvykų į namus organizavimas, planavimas ir kontrolė**. Labai svarbu, kad nuteistojo visavertis grįžimas į bendruomenę būtų struktūruotas ir planuojamas, tai suteikia aiškumo tiek nuteistajam dėl jam keliamų uždavinių, tiek bendruomenei įsitikinant, kad asmuo jau pasirėngęs ir grįžta į visuomenę, yra prielaidų atkurti pozityvų santykį;
- **nuteistojo įtraukimas į darbinę veiklą ar (ir) mokslą**, tai leidžia intensyvinti nuteistojo dienotvarkę, realizuoti save pozityviais būdais, konkrečiais veiksmais parodyti, kad nėra grėsmės dėl konkretaus

yra įkalinimo įstaigos priežiūroje, kartu išlieka ir įkalinimo įstaigos atsakomybė dėl kryptingos nuteistojo resocializacijos. Taigi, atskiros darbo vietos gali didinti asmens riziką nusikalsti ar kelti pagrįstą abejonių dėl darbo vietos tikrumo, t. y. kai fiktyviai sutvarkomi dokumentai ar sukuriamas menama darbo vieta, kad asmuo galėtų pereiti iš uždaro režimo į atvirą.

Darbo vietą nuteistiesiems gali siūlyti ir įkalinimo įstaigos, kuriose yra pusiaukelės namai, administracija. Jei pusiaukelės namuose laikomi nuteistieji savarankiškai nesusiranda darbo ir atsisako dirbti įstaigos administracijos pasiūlytą darbą, laikoma, kad jie nedirba be pateisinamų priežasčių.

Reikia pabrėžti, kad įsidarbinimas, įsitraukimas į mokslus – tai išskirtinai nuteistojo atsakomybė, pusiaukelės namų darbuotojai bendradarbiaudami atlieka tik pagalbininko, atskirais atvejais kontroliuotojo vaidmenį. Nuteistieji į darbą ar švietimo įstaigą vyksta savarankiškai, tačiau buvimo konkrečioje vietoje sąlygas bei faktą, taip pat kelionės maršruto laikymąsi tikrina pusiaukelės darbuotojai ir kiti Kalėjimų departamento ar jam pavaldžių įstaigų darbuotojai.

Nuteistieji, kurie savarankiškai nusprendžia mokytis ar studijuoti, pusiaukelės namų administracijai privalo pateikti mokymosi (studijų) faktą patvirtinančius dokumentus. Šiuo aspektu itin svarbu, kad mokymasis, studijos, jų svarba ne mažesnė nei darbinė veikla, kuri atskirais atvejais praktikoje prioretizuojama, vertinama palankiau už nuteistojo edukaciją. Šiuo aspektu akcentuotinas nuteistojo profesinis mokymas, kartu sukuriant tvarias prielaidas įsitvirtinti darbo rinkoje, įgyti profesinių kompetencijų, kurios leis užsitikrinti orų ir pakankamą pragyvenimą atlikus bausmę.

asmens. Nuteistojo įsidarbinimas, sąžiningai ir teisėtai gaunamos pajamos, savęs išlaikymas, savo šeiminių įsipareigojimų realizavimas (pvz., išlaikyti savo vaikus), taip pat ir didesnis žalos atlyginimas kuria saugumo jausmą;

- **nuteistųjų neblaivumo ir apsvaigimo kontrolė**. Remiantis KD statistiniais duomenimis, 2021 m. buvo atlikti 4 490 testų neblaivumui (apsvaigimui) nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti, iš jų 1020 buvo teigiami ir 3470 neigiami. Statistiniai duomenys rodo, kad net 22 proc. patikrintų nuteistųjų buvo apsvaigę nuo psichiką veikiančių medžiagų. Duomenys rodo, kad tai itin didelė rizika BVS, kurią reikia kontroliuoti ir valdyti. Suprantama, kad pusiaukelės namuose tokia kontrolė neturi būti masinė ir nuolatinė, turėtų būti labiau akcentuojamas pasitikėjimas nuteistuoju. Tačiau pati pusiaukelės namų tvarka ir taisyklės turi būti labai aiškios, vienareikšmės ir suvoktos;
- **nuteistųjų asmens ir daiktų, taip pat gyvenamųjų patalpų kratos ir apžiūros**. Šią saugumo priemonę reikėtų vertinti kaip išimtinę, o ne privalomą ar (ir) planinę. Minėta, kad nuteistojo santykis su aplinka grindžiamas pasitikėjimu, teigiamu poverčiu ir padaryta pažanga. Nuteistojo pažangą reikėtų vertinti kaip resocializacijos proceso rezultatą, asmens rizikos pakartotinai nusikalsti šalinimą ar jų stabilizavimą, siste-

8 Sakalauskas G., Jarutienė L., Kalpokas V., Vaičiūnienė R. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*.

- minį darbą su jais, taip pat konkrečių prisiimtų veiklų realizavimą, išsikeltų uždavinių pasiekimą;
- **pusiaukelės namų išorės ir vidaus vaizdo stebėjimas.** Ši priemonė išskirtinai techninio pobūdžio, leidžianti užtikrinti nuolatinę nuotolinę kontrolę. Tai daugiau priemonė, kuri leidžia pasitikrinti, kaip laikomasi dienotvarkės ir prisiimtų įsipareigojimų, taupo darbuotojų laiką, kuris gali būti skiriamas tiesioginiam bendravimui su nuteistuoju;
 - **elektroninės stebėjimo (monitoringo) priemonės** – tai techninės priemonės, kurios šiuo metu dar nėra taikomos, bet gali būti naudojamos kaip papildoma priemonė kontroliuojant nuteistojo dienotvarkės ir

įsipareigojimų laikymąsi. Bausmių vykdymo sistemoje nuteistųjų elektroninis stebėjimas plačiai taikomas Lietuvos probacijos sistemoje. Taigi atskirais atvejais ši priemonė gali būti veiksminga, kai yra pagrįstų abejonių dėl nuteistojo ilgesnio išvykimo iš pusiaukelės namų, taip pat tais atvejais, kai asmeniui skirti judėjimo apribojimai, ypač nakties metu.

Paminėtina ir tai, kad tai nėra išsamus ir galutinis saugumo užtikrinimo priemonių sąrašas. Be to, pavienės priemonės turi sudaryti visumą priemonių, nukreiptų konkrečiam tikslui pasiekti, taip pat tarpusavyje suderintos ir subalansuotos, atsižvelgiant į konkrečių asmens situaciją.

Išvados ir siūlymai

Nuteistųjų pusiaukelės namai į bausmių vykdymo sistemą įnešė kokybinį pokytį, kuris pasireiškė per realias galimybes realizuoti bausmės progresyvumo principą, užsitikrinti pakopinį (palaipsnį) perėjimą iš uždaro į atvirą laisvės atėmimo bausmės vykdymo režimą, taip pat išplėtė nuteistųjų resocializacijos taikymo formas ir jų integravimo į visuomenę galimybes.

Numatomas nuteistųjų pusiaukelės tinklo plėtimas – tai progresyvus sprendimas, o atskirų pusiaukelės namų steigimas turi būti siejamas su patvirtintais pusiaukelės namų standartais. Jie turi apimti tiek infrastruktūros, vietos, tiek būtino personalo ir taikomų resocializacijos įrankių standartus. Tad rekomenduotina Kalėjų departamentui pasirengti nuteistųjų pusiaukelės namų standartus ir jais vadovautis tiek

steigiant naujus pusiaukelės namus, tiek įvertinant dabartinių pusiaukelės namų atitiktį išsikeltiems reikalavimams.

Tikslinga tobulinti teisinį reguliavimą, susijusį su galimybe nuteistiesiems anksčiau patekti į pusiaukelės namus, atitinkamai užtikrinant lygtinio paleidimo vykdymą, jį grindžiant ne spėjimu, o konkrečiomis ir patvirtintomis aplinkybėmis, šalinančiomis abejones dėl visuomenės saugumo ir nuteistojo rizikos pakartotinai nusikalsti.

Vienos perkėlimo į pusiaukelės namus komisijos praktika pasitvirtino, tačiau tikslinga įvertinti galimybę įtraukti į komisijos darbą nepriklausomus išorės ekspertus (specializuotų nevyriausybinų organizacijų, taip pat mokslo atstovų), kurie suteiktų komisijai gilesnių įžvalgų, kartu būtų atstovaujama bendruomenių pozicija.

THE PRACTICE OF HALFWAY HOUSES FOR CONVICTS IN LITHUANIA

Rokas Uscila

Summary

The article provides a definition of Halfway Houses and reveals their main tasks. Currently, halfway house for convicts is a special structural unit within correctional facilities (prison). The main task of the halfway houses is to ensure the continuity of social rehabilitation of convicts, combining it with the occupation activities (employment, education, studies), as well as intensively preparing the person for conditional release from the prison. It should be noted that halfway houses for convicts are not separate institutions of the penitentiary system, they do not have the legal entity status.

Since 2016 about 400 convicts have been transferred to halfway houses in Lithuania. One of the indicators proving the effectiveness of halfway houses is the return of convicts to a semi-closed or closed regime of the institution. During the 2016-2021 (within 5 years) only 43 convicts were returned to prisons from halfway houses.

In 2022 there are 140 places in five halfway houses located in different regions of the country. Accommodation of convicts in half-way houses is guided by the principle that no more than 20 convicts serve their sentences in one half-way

house, avoiding a higher concentration of convicts in one location, the risk of formation of informal segmented groups, as well as manifestations of a criminal subculture.

According to the strategic national plans around 400-450 convicts should serve their sentences in Lithuanian halfway houses, and about 600 convicts in open facilities, which would be at least 30 percent from all convicts in 2030.

The article analyzes the issues of resocialization of convicts and different programs and measures for their control. Targeted impact and control measures, approved resocialization programs, a motivational program and a social skills development program are applied to convicts in half-way houses. The article emphasizes importance of the continuous resocialization work with convicts, implementation of an individual correctional plans. All those measures are the prerequisites for the convict to successfully integrate into society and not commit crimes in the future.

Keywords: halfway Houses for convicts, parole, resocialization of convicts.